

Barbariet på Balkan

Att stycka Jugoslavien – visst kan du förstå vad det är som händer	1
Kosovoalbanerna – ett folk utan stat	5
Vad är UCK?	8

Introduktion

Jugoslaviens sammanbrott, inbördeskrigen, NATO:s intervention och de bombningar som följde i dess spår blev omskakande för vänstern, som tvingades ta ställning till frågor som åtminstone framstod som helt nya. På många sätt kan vänsterns Balkan-förvirring ses som ett förebud till den splittring som vänstern uppvisat inför den imperialistiska interventionen i Libyen våren 2011 (även inför Balkankonflikten uppstod olika meningar om bombningarna av rest-Jugoslavien).

Den första av de följande artiklarna (från *Internationalen* 14/1999) behandlar sammanbrottet av Jugoslavien mer allmänt, medan de två övriga (från tidskriften *Röda Rummet* nr 2/1999) främst handlar om Kosovo-frågan (se även lästipsen allra sist).

Michel Chossudovsky

Att stycka Jugoslavien – visst kan du förstå vad det är som händer

Politiker och media i väst beskriver i skön samsång Natos bombningar i Albanien och det tidigare ingripandet i Bosnien som ett allt för senkommet, men inte desto mindre nobelt försök att hindra sydslaverna från att mörda varandra. Den allmänna uppfattningen är att de smärtsamma scener som utspelas på Balkan orsakas av aggressiv nationalism, som i sin tur är resultatet av djupt rotade stoiska och religiösa motsättningar.

I en artikel för *Covert Action Quarterly (CAQ)* nr 56 publicerad i samband med Dayton-uppgörelsen om Bosnien, granskar Michel Chossudovsky, professor i ekonomi vid universitetet i Ottawa, bakgrunden till kriget. Han finner att viktiga saker lämnas utanför bilden, så som USAs och Tysklands strategiska intressen, den ekonomiska krisen och framförallt de institutioner som skapade den: Världsbanken och Internationella Valutafonden (IMF).

Medan internationella media koncentrerar sig på personer och trupprörelser agerar de internationella finansinstituten för att få hem utlånade pengar och för att skapa ännu en säker marknad för ”den fria företagsamheten”.

Det mångetniska socialistiska Jugoslavien var en gång en ekonomisk succé och en lokal stormakt. Under 60- och 70-talet var den årliga BNP-tillväxten 6,1 procent. Sjukvård var gratis, läskunnigheten 91 procent, den väntade medellivslängden 72 år. Men efter tio år av ekonomiska ingrepp och råd från väst, och efter fem år av krig, bojkott och embargo är ekonomierna i de före detta jugoslaviska republikerna nedbrutna, den industriella sektorn helt nedmonterad.

Att Jugoslavien exploderade är till stor del en effekt av USA medvetna politiska spel. Trots goda handelsförbindelser med både EG och USA blev landet en speciell måltavla för Reaganadministrationen. I ett hemligt dokument, National Security Decision Directive

(NSDD 133) från 1984, lades strategin fast för att uppnå en ”tyst revolution”, i Jugoslavien liksom i andra östländer. Målsättningen var att göra dem till marknadsekonomier, och att integrera dem i världsmarknaden.

USA hade gjort gemensam sak med de stora långivarna för att genomdriva en första omgång ekonomiska reformer strax före marskalk Titos död. Reformerna utformades av IMF, som sedan dess har fortsatt att tvinga fram en politik som bit för bit har monterat ned landets industrisektor och välfärdssystem. Omförhandlingar av utlandslånen som gjorde att skulden ökade tvingade fram devalveringar vilket ledde till att levnadsstandarden sjönk. Under hela 80-talet skrev IMF ytterligare doser av den beska medicinen, medan patienten sakta sjönk ned i ett ekonomiskt koma. Tillväxten i industrisektorn sjönk, för att 1990 hamna på en extrem nivå: 10 procents negativ tillväxt.

Mr Markovic goes to Washington

Hösten 1989, strax innan Berlinmuren föll, träffade premiärminister Ante Markovic president George Bush i Washington för att förhandla fram ett nytt ekonomiskt räddningspaket. Som tack för hjälpen gick Markovic med på ännu en omgång ekonomiska reformer. Bland åtgärderna fanns en ny devalverad valuta, ännu ett lönestopp, massiva nedskärningar i statsbudgeten och att alla arbetarstyrda företag skulle stängas eller privatiseras. Byråkratin i Belgrad hade med hjälp av västs rådgivare redan förberett många av åtgärderna, inklusive omfattande liberaliseringar av reglerna för utländska investeringar.

Chockterapi inleddes i januari 1990. Lönerna frystes på den nivå de haft i november 1989, samtidigt som prisökningarna fortsatte med oförminskad styrka. Den våren sjönk jugoslavens reallön med 41 procent på sex månader. IMF kontrollerade också den jugoslaviska centralbanken. Dess snåla politik gjorde det ännu svårare att finansiera ekonomiska och sociala program. Statsinkomster som skulle gått till republikerna och provinserna gick i stället till att betala långivare i London och Paris. Delrepublikerna lämnades i stort sett att klara sig själva.

I ett slag slog reformmakarna ut Jugoslaviens finansiella struktur och dess federala politiska institutioner. När det ekonomiska blodflödet mellan Belgrad och republikerna ströps accelererades de tendenser till uppbyggnad som redan skapats av den ekonomiska krisen och etniska faktorer. När de ekonomiska banden bröts blev ett antal delrepublikerna de facto självständiga. IMF:s budgetprogram skapade den situation där Kroatien och Sloveniens utbyggnad blev ett fullbordat faktum.

Krossad av den osynliga handen

Reformerna slog också mot hjärtat i Jugoslaviens socialistiska system: de gemensamt ägda arbetarstyrda företagen. En bedömare skrev att ”Målet var att underställa den jugoslaviska ekonomin ett massivt program för privatiseringar. Kommunistpartiets byråkrati, särskilt den militära delen, bearbetades speciellt och erbjöds olika former av politiskt och ekonomiskt stöd under förutsättning att det sociala trygghetssystemet skrotades.”

Paketet var ett erbjudande som det desperata Jugoslavien inte kunde säga nej till. På inrådan av västliga advokater och rådgivare infördes en lag om att alla företag som inte kunde betala sina räkningar under 30 på varandra följande dagar eller under 30 av 45 dagar skulle likvideras inom två veckor. Dessutom infördes en ny banklag som skulle krossa de gemensamt ägda bankerna. Inom två år hade hälften av landets banker försvunnit och ersatts av nya profitinriktade institutioner.

De nya lagarna tillsammans med IMF:s snåla penningpolitik och att landet öppnades för internationell konkurrens ökade takten i avindustrialiseringen. Under de första nio månaderna

1990 gick över tusen företag i konkurs, tillväxten var minus 7,5 procent under året, och det fria fallet fortsatte: 1991 krympte BNP med 15 procent, industriproduktionen med 21.

Det är utom all tvekan att IMF-programmen ledde till kollaps för en stor del av Jugoslaviens avancerade tunga industri. Andra gemensamt ägda företag överlevde bara genom att inte betala ut löner. En halv miljon arbetare fick inte lön regelbundet 1990. De hade ändå tur: 600 000 hade förlorat jobbet i september 1990 och det var bara början: vid den tidpunkten uppskattade Världsbanken att 2 435 industriföretag var konkursmässiga, bland dem några av landets största, och deras 1,3 miljoner arbetare överflödiga.

I början av 1991 föll reallönerna fritt, det sociala skyddsnätet hade kollapsat och arbetslösheten grasserade. Takten och omfattningen av avindustrialiseringen var förbluffande. De omfattande sociala och politiska följderna är inte lätta att beskriva i detalj, men inte heller svåra att föreställa sig. ”Alla varningsvisslor tjuter” skrev *Financial Times*. Jugoslaviens president Borisav Jovic var mer lågmäld. Han varnade för att reformerna hade ”en märkbart ofördelaktig effekt på den sociala situationen i hela samhället. Medborgarna förlorar tron på staten och dess institutioner. Den allt djupare ekonomiska krisen och de starkare sociala spänningarna har varit en viktig faktor bakom den försämrade säkerhetspolitiska situationen”.

Uppdelningens politiska ekonomi

Vissa jugoslaver slog sig samman för att kämpa mot försämringarna. ”Arbetarnas motstånd ignorerar alla etniska gränser. Serber, kroater, bosnier och slovener kämpar sida vid sida”, skrev en observatör. Men den ekonomiska kampen försvårade också de redan ansträngda relationerna mellan republikerna, och mellan republikerna och Belgrad.

Serbien sa nej till sparplanerna, och 650 000 serbiska arbetare strejkade mot centralregeringen för att tvinga fram lönehöjningar. Andra republiker följde andra vägar. Så här sa till exempel Joze Pucnik, ledare för det socialdemokratiska partiet i det relativt rika Slovenien: ”Från ekonomisk synpunkt kan jag acceptera företeelser som skadar samhället socialt, som stigande arbetslöshet och försämrade rättigheter för arbetare, därför att de är nödvändiga för att reformprocessen ska gå framåt”.

Men hans uppträdande var motsägelsefullt, för samtidigt slogs han tillsammans med Kroatens Franjo Tudjman och Serbiens Slobodan Milosevic för att stoppa centralmaktens försök att genomdriva reformerna.

I flerpartivalet 1990 var det ekonomisk politik som dominerade debatten, och det var den debatten som ledde till att separatisterna utklassade kommunisterna i Kroatien, Bosnien och Slovenien. Men precis som den ekonomiska krisen drev på separatismen, drev separatismen på den ekonomiska krisen. Samarbetet mellan delrepublikerna upphörde nästan helt, och medan de högg mot varandras halsar gick både nationen och delrepublikerna in i en nedåtgående spiral.

Ledarna för de olika delstaterna utnyttjade medvetet nationella och sociala spänningar för att stärka sin egen position: De republikanska oligarkierna som alla såg en nationell pånyttfödelse för sig själva, avstod från valet mellan hyperinflation och en jugoslavisk marknadsökonomi. I stället valde de kriget, ett krig som dolde den ekonomiska katastrofens verkliga orsaker.

Att det samtidigt dök upp miliser som var lojala mot de separatistiska ledarna ökade takten i den utveckling som bara kunde leda till kaos. Miliserna splittrade inte bara befolkningen längs etniska linjer, de splittrade också arbetarrörelsen.

Väst kommer till undsättning

Krisprogrammen hade jämnat marken för en återkolonisering av Balkan. Om det krävdes en uppdelning av Jugoslavien eller inte för att nå ända fram diskuterades mellan västmakterna. Tyskland tryckte på för en uppdelning, medan USA, som var oroligt för att öppna den Pandoras ask som nationalismen kan vara, i början argumenterade för att federationen skulle hållas ihop.

Efter segern för Franjo Tjudjman och högerpartiet Demokratiska Unionen i maj 1990 hade Tysklands utrikesminister Hans Dietrich Genscher nästan daglig kontakt med sin motsvarighet i Zagreb. Han gav inte bara passivt klartecken för separation, han drev på ”den internationella diplomatin”, och satte tryck på sina allierade att också erkänna Slovenien och Kroatien. Tyskland ville ha fria händer att ”försöka få ekonomisk kontroll över hela Mitteleuropa”.

Washington förespråkade en löst sammanhållen demokratisk statsbildning. De gjorde klart för Kroatiens och Sloveniens presidenter att de inte kunde påräkna stöd för ett ensidigt utträde ur Jugoslavien. Om de måste ut så skulle det ske genom förhandlingar och avtal.

Istället för avtal har Slovenien, Kroatien och sedan Bosnien utkämpat blodiga inbördeskrig mot rest-Jugoslavien, eller mot serbiska nationalister, eller mot båda. Och sent omsider har USA börjat spela en aktiv diplomatisk roll i Bosnien, stärkt banden till Kroatien och Makedonien och tagit på sig rollen som den viktigaste aktören för att bestämma regionens politiska och ekonomiska framtid.

Efterkrigsregimerna

Långivarna i väst har nu vänt sitt intresse mot de stater som bildats efter Jugoslaviens sönderfall. Utsikterna för återuppbyggnad i de nya staterna är inte ljusa. Jugoslaviens statskund har noggrant delats upp mellan de nya republikerna, och nu stryps de av egna program för strukturanpassning och skuldavbetalning. Långivarna är överens om att IMF:s reformprogram inte uppnått det som väntats och att ytterligare chockterapi behövs. Kroatien och Makedonien har godtagit de nya kraven och det alltför bekanta mönstret från Markovics tid syns tydligt: fabriker stänger, banker lägger ned och folk blir allt fattigare.

Men de mest långtgående ingreppen i den nationella självständigheten görs i Bosnien. Den nykoloniala ordning som införts genom Dayton-avtalet, ett avtal skrivet på grundval av Natos eldkraft, innebär att Bosniens framtid inte avgörs i Sarajevo utan i Washington, Bonn och Bryssel.

Återuppbyggnad på kolonialt vis

Om Bosnien någonsin ska kunna resa sig från krigets och nykolonialismens härjningar krävs ett massivt program för återuppbyggnad. Men att döma av senare års erfarenheter är det troligare att de störtas ned till en u-landsnivå än att de närmar sig levnadsstandarden hos sina europeiska grannar. Samtidigt som återuppbyggnaden offras på skuldavbetalningarnas altare, visar företag och regeringar allt större intresse för tillgången till strategiskt viktiga naturresurser.

Sedan olja och kol hittats i området har delningen av Bosnien mellan Bosnien-Hercegovina och Republica Srbska fått mycket större betydelse. Dokument från den kroatiska regeringen visar att kol och olja finns på de områden som återtog av den USA-stödda kroatiska armén från Krajinaserberna i den sista offensiven innan Dayton. Stora petroleumfyndigheter finns också i den del av Kroatien som ockuperas av Serbien, bara på andra sidan floden från USAs militärhögkvarter i Tuzla, Bosnien. Under kriget gjorde Världsbanken och multinationella företag i hemlighet förberedelser för utvinning. Eftersom de har siktet inställt på skuldåter-

betalning och framtida vinster från råvaruutvinning kan vi anta att de 70 000 Nato-soldaterna i området kommer att göra ganska lite för att ta fast krigsförbrytare och ganska mycket för att säkerställa att Bosnien delas upp efter västs ekonomiska intressen. Lokala makthavare och intressenter från väst gör upp om bytet efter Jugoslavien, samtidigt som de skriver in den etniska delningen i själva uppgörelsen. Den permanenta uppdelningen av Jugoslavien längs etniska linjer omöjliggör en gemensam kamp för alla jugoslaver mot nykolonialiseringen av deras hemland. Och vad är det för konstigt med det? Trots allt är alla ledare i de ex-jugoslaviska republikerna gamla allierade till väst.

Slutligen:

Opinionsbildarna vill få oss att tro att kriget i forna Jugoslavien inte handlar om något annat än etniska, kulturella och religiösa konflikter. Det synsättet döljer de verkliga orsakerna till sociala konflikter. I Jugoslavien döljer det dessutom traditionen av sydslavisk sammanhållning, solidaritet och identitet.

Men detta missförstånd är nödvändigt i en värld där den enda möjliga verkligheten är en värld av stängda fabriker, arbetslöshet och söndertrasade skyddsnät, och bitter medicin det enda ekonomiska recept som skrivs ut.

På Balkan handlar det om miljoner människors liv. Makroekonomiska reformer har slagit sönder folks tillvaro. De har gjort att grundläggande saker, som mat och tak över huvudet, är utom räckhåll för många. I det globala kapitalets namn har gränser dragits, lagar skrivits om, industrier raserats, bank- och finanssystem demonterats, sociala program, lagts ned. Inget alternativ till den globala ekonomin, varken marknadssocialism eller lokal kapitalism, får existera.

Det som hänt i före detta Jugoslavien bör stämma till eftertanke långt utanför Balkan. För det är bara en spegelbild av ekonomiska omstruktureringar som pågår inte bara i tredje världen utan även i USA, Kanada och Västeuropa. Reformerna i Jugoslavien är bara den grymma konsekvensen av en destruktiv ekonomisk politik driven till sin yttersta spets,

Översättning och kortning Jörgen Hassler

Doug Lorimer

(Artikelförfattaren är medarbetare i den australiska vänstertidskriften *Green Left Weekly*)

Kosovoalbanerna – ett folk utan stat

År 1913 beslöt dåtidens stormakter att dela Albanien. Nästan halva landet (regionen Kosovo) införlivades med Serbien. Det är den historiska bakgrunden till dagens konflikt mellan de västliga stormakterna och Serbien. Återigen har det albanska folket hamnat i skottlinjen mellan den serbiska nationalismen och de imperialistiska stormakterna. Serbiska nationalisterna hävdar att Kosovo alltid och för evigt är en del av den egna nationen. De fastslår att serbiska stammar härskade i regionen ända fram till den turkiska invasionen 1389, då man led sitt historiska nederlag i slaget vid Kosovo-Polje (en serbisk bosättning 18 kilometer väster om Pristina, Kosovos nuvarande huvudstad).

Om vår tids serbiska statsbildning, vars rötter sträcker sig tillbaka till 1800-talet, hävdar en historisk rätt till Kosovo för att feodalherrar med serbiska som modersmål kontrollerade regionen på 1300-talet, i så fall har den albanskspråkiga befolkningen i regionen en än större historisk rätt. Den albanska nationen, som också har sitt ursprung i 1800-talet, är en sammanmältning av människor med dialekter som härstammar från de illyriska stammar som tog

västra Balkan i besittning från åtminstone det andra årtusendet före Kristus. Det gamla illyriska kungadömet formades på 300-talet före Kristus och hade sitt säte i Skhoder, i den norra delen av det nuvarande Albanien. År 168 före Kristus erövrades det av det romerska imperiet. När imperiet splittrades 395 efter Kristus kom Illyrien (inklusive dagens Kosovo) att tillfalla Östrom. Slaviska stammar (kroater, slovenier och serber) bosatte sig i Illyrien på 500- och 600-talen, endast i de södra delarna (Kosovo och Albanien) kom den ursprungliga illyriska befolkningen att överleva.

Självständiga feodala stater växte fram i området under 1200- och 1300-talen. År 1217 etablerades ett serbiskt furstendöme i dagens Kosovo och under första delen av 1300-talet kom detta furstendöme att annektera hela Kosovo.

Efter serbernas nederlag mot turkarna 1389 återuppstod ett albanskt furstendöme som framgångsrikt motstod alla turkiska erövringsförsök ända fram till 1479. Albanien och Kosovos moderna historia tog sin början 1878, då den Albanska Ligan bildades med ett självständigt albanskt rike som mål. Detta första upprorsförsök slogs brutalt ned av den turkiska armén 1881. Ett antal uppror 1910-12 kulminerade i en självständighetsförklaring och bildandet av en provisorisk regering. En del av det uppnådda schackrades emellertid bort av den tidens stormakter. Vid en konferens i London 1913 med Storbritannien, Frankrike, Ryssland, Tyskland och Österrike-Ungern vid förhandlingsbordet kom helt sonika Kosovo att inkorporeras med Serbien. Den serbiska staten hade självt bildats 1878, med Belgrad som huvudstad, i en fredsuppgörelse efter ett krig mellan Ryssland och Turkiet.

Över en halv miljon albaner gav sig av från Kosovo, till Turkiet och annorstädes, för att undslippa det serbiska styret. Det följdes av en serbisk inflyttning. År 1940 hade den serbiska staten tilldelat minst en miljon familjer land i det uppkomna tomrummet. Under andra världskriget var Kosovo en del av ett Storalbanien under italiensk kontroll, medan det serbdominerade kungadömet Jugoslavien ockuperades av Nazityskland 1941. Albanerna i Kosovo stödde de kommunistledda partisanerna i Albanien och Jugoslavien, som kämpade mot såväl ockupationsmakterna som inhemska reaktionära nationalisterna. I oktober 1944 befriades Kosovo av de albanska partisanerna, som även kastat ut den italienska ockupationsmakten från sitt land.

Titos förräderi

Under kriget hade de albanska kommunisterna, under ledning av Enver Hoxha, och de jugoslaviska kommunisterna, med Josip Broz Tito som ledare, ingått en överenskommelse om att albanerna i Kosovo efter kriget själva skulle få avgöra om de ville tillhöra Albanien eller Serbien. De jugoslaviska kommunisterna inkorporerade dock återigen Kosovo med Serbien, varvid de brutalt slog ned ett albanskt uppror vintern 1944-45. Hoxha har berättat att när han besökte Belgrad 1946 fällde Tito detta yttrande: Kosovo och andra regioner som bebos av albaner tillhör Albanien och vi kommer att återlämna dem till er, men inte just nu för de storserbiska nationalisterna skulle inte acceptera det.

Titos anpassning till den storserbiska nationalismen fick till effekt att albanerna i Kosovo förnekades sina nationella rättigheter. Det inlemmades som en del av republiken Serbien utan att den lokala befolkningen fick göra sin röst hörd. Den jugoslaviska konstitutionen från 1946 gav inte Kosovo någon form av självstyre. Som en eftergift gentemot de nationella känslorna i Kosovo tillerkände den jugoslaviska regimen det ställningen som autonom provins i den nya konstitution som antogs 1963. Eftergifterna gjorde att Tito drog på sig de serbiska nationalisternas missnöje, men situationen för albanerna förbättrades inte. Många tvingades fortfarande av myndigheterna att emigrera till Turkiet. Kosovo behandlades som en koloni, med en gruvnäring som levererade råvaror till den serbiska industrin.

Genomsnittsinkomsten i Kosovo låg endast på en fjärdedel av den jugoslaviska som helhet. Efter att Kosovo 1968 skakats av allvarliga upprorsungar, tillgavs man en större andel av Jugoslaviens budget. Konstitutionella förändringar 1974 gav sedan Kosovo även rätt att välja sina egna representanter till Jugoslaviens federala politiska organ. Dessa politiska förändringar följdes dock inte av några radikalt förbättrade levnadsvillkor för folkflertalet. År 1981, när stora mobiliseringar bland albanerna krävde att Kosovo skulle tillerkännas status som jugoslavisk delrepublik, uppgick arbetslösheten till 27,5 procent, dubbelt så mycket som det jugoslaviska genomsnittet.

Protester mot det serbiska styret

Protesterna i mars och april 1981, som leddes av studenter från det nya universitetet i Pristina, slogs ner av den serbdominerade jugoslaviska armén till ett pris av mer än 300 människoliv. Dessutom dömdes 7000 unga albaner till långa fängelsestraff. År 1986 gick en arbetsgrupp från den serbiska vetenskapsakademien ut med ett upprop där de uppmanade de serbiska myndigheter att ta kontroll över hela den Jugoslaviska federationen. Året efter tog Slobodan Milosevic över ledningen för kommunistpartiet i Serbien. Milosevic framställde den serbiska minoriteten i Kosovo som förföljd och sig själv som dess räddare. Det var genom att spela ut det nationalistiska kortet som han lyckades nå de absoluta politiska höjderna. Milosevics mål var att återvinna den kommunistiska byråkratins vikande popularitet genom att slå an chauvinistiska strängar mot kosovoalbanernas krav på större kontroll över sina egna angelägenheter.

I november 1988 utbröt återigen protester i Pristina, när de serbiska myndigheterna avskedade lokala befattningshavare, inklusive presidenten Azem Villas som senare också arresterades. Efter en gruvstrejk i februari 1989 införde myndigheterna i Belgrad militärt undantagstillstånd. Tusentals soldater sändes ut för att injaga fruktan hos den albanska befolkningen. 24 demonstranter dödades av de jugoslaviska säkerhetsstyrkorna.

Trakasserier mot kosovoalbaner

5 juli 1990 upphävde det serbiska parlamentet Kosovos ställning som autonom provins, upplöste dess nationalförsamling och avsatte dess regering. Rilindja, en albanskspråkig daglig nyhetstidning, förbjöds att komma ut. Myndigheterna försökte också förhindra radiosändningar från Albanien över Kosovo. De följande månaderna avskedades 115 000 albaner från sina jobb. På universitetet i Pristina fick 800 lektorer sparken, undervisning på albanska förbjöds och alla utom 500 av 23 000 albanska studenter tvingades att avsluta sina studier. Lärarna på mellan- och högstadiet nödgades att arbeta utan lön, annars skulle skolorna ha stängts. Alla albaner inom den offentliga sjukvården fick sparken. Arbetslösheten bland albanerna i Kosovo närmade sig 80 procent. Milosevics drömmar om ett Storserbien och hans regims framfart i Kosovo satte skräck bland befolkningen i Slovenien och Kroatien och banade väg för att de nyligen valda icke kommunistiska regeringarna förklarade dessa två delrepubliker självständiga i juni 1991. I september 1991 kunde inte serbisk polis och paramilitära styrkor hindra genomförandet av en folkomröstning om Kosovos självständighet. Den organiserades av det upplösta parlamentet. 90 procent av de röstberättigade albanerna gick till valurnorna och 98 procent röstade för självständighet. De serbiska myndigheterna kunde inte heller hindra albanerna från att hålla val i maj 1992.

Författaren Ibrahim Rugova valdes till president i den självständiga republiken Kosovo. Det valdes också ett parlament som försökte bygga upp en parallell administration vid sidan om den serbiska. Trots att albanerna i Kosovo tydligt uttryckt sin önskan om självständighet, håller stormakterna fast vid sitt beslut från 1913; att Kosovo skall tillhöra Serbien. Dessa stormakter bär idag ansvaret för den katastrof som albanerna i Kosovo utsätts för.

Ur *Green Left Weekly*, 7 april 1999. Översättning: Anders Karlsson

Jörgen Hassler

(Artikelförfattaren är journalist på veckotidningen *Internationalen*)

Vad är UCK?

Nationella befrielsekämpar eller terrorister?

Den gerilla som för första gången visade sig öppet i november 1997 liknade inte en gerilla i den skepnad vi är vana att se den. Medlemmarna var klädda i dyra schweizisk-tillverkade uniformer och välförsedda med kalasjnikovs. De deklarerade att den pacifistiska kampen som letts av Ibrahim Rugova nått vägs ände. Albanernas självständiga institutioner i Kosovo gav visserligen ett visst mått av grundläggande samhällsservice, men betalades med en extra skatt och innebar i praktiken att det apartheidliknande systemet som införts i delstaten vid kuppen 1989 rättfärdigades. Det var dags att ta till vapen. UCK, Ushtria Clirimtare ' Kosov's, Kosovos befrielsearmé, fick inget omedelbart gensvar. När Belgrad bestämde sig för att ta itu med de kriminella terroristerna i februari 1998 beräknas deras antal ha uppgått till några hundra. Belgrad stod inför ett val: skulle man sätta in en specialutbildad antigerillastyrka, och på så vis riskera att tillmäta UCK större betydelse än vad de verkligen hade, eller skulle en liten effektiv reguljär trupp sättas in?

Valet föll på det senare alternativet, vilket visade sig vara en politisk blunder av stora mått. Istället för en effektiv aktion som träffade gerillan använde sig den jugoslaviska armén av den brända jordens taktik, attacker med alla till buds stående medel. Anfallet mot Jasharifamiljens egendom i Perkaz tog exempelvis 48 timmar. För att döda 10 män i vapen krävdes 40 civila offer, inklusive kvinnor och barn. UCK led nederlag efter nederlag under februari och mars, men bilderna på slakten kablades ut över hela världen. På några månader hundrafaldigades antalet stridande, styrkan växte från kanske 300 till 30 000. Tillströmningen kom både från unga albaner som återvände från landsflykt och från Kosovos albanska befolkning - Jasharis hade bara varit enkla bönder och till stor del bestod UCK av bönder som med vapen i hand skyddade sig, sina byar och sina gårdar mot den jugoslaviska armén och framförallt polisen.

Folket i vapen

Det fanns ett stort inslag av folket i vapen, väpnat självförsvar, under första halvan av 1998. Vapen fanns det gott om, under krisen i Albanien stormades militärförråden och vapen flödade in över gränsen. FN uppger att UCK lade beslag på så mycket som 200 000 kalasjnikovs av albanskt ursprung. Politiskt fanns i början drömmen om ett Storalbanien som hägrande mål ett Albanien bestående av Albanien, Kosovo och delar av Montenegro och Makedonien. I praktiken sökte man sig dock mot Adem Demacis Kosovos Parlamentariska Parti. Demaci hade suttit 28 år i serbiska fängelser för sina separatistiska aktiviteter. Han såg Rugovas försök att vara resonabel, och på så sätt vinna stöd från väst, som utsiktslösa. Kosovofrågan hade hela tiden ignorerats av väst, det kan till och med sägas att Milosevic gav upp Bosnien i Daytonavtalet mot att han fick behålla Kosovo. Demaci förespråkade gemensam kamp med den serbiska oppositionen mot Milosevic. Ståndpunkten var problematisk: oppositionen var inte sällan mer chauvinistisk än regeringen i Belgrad, men under 1997 vann den serbisk-albanska dialogen som upprättats med hjälp av Serbiens Helsingforskommitté stort stöd bland antinationalistiska serber. Idén var att ett självständigt Kosovo skulle ingå som en del i en ny federation med Serbien och Montenegro. Federationens namn skulle vara Balkanija. I mitten av 1998 blev det UCKs program, och partiets avdelningar och gerillagrupperna smälte samman. Trots att de kom från mycket olika bakgrunder hade de ett gemensamt: de ansåg att kosovoalbanerna måste lita till sina egna krafter.

Militärt svaga

Militärt har UCK hela tiden varit svagt. Efter februari 1998 hade de ett genuint folkligt stöd, och dessutom gott om handeldvapen, inte bara från Albanien. De köpte också en del av de 75 000 gevär som distribuerats av den jugoslaviska armén till kosovoserberna för att de skulle kunna slå ned ett eventuellt uppror och de bytte till sig vapen mot heroin i Ryssland, mest handeldvapen men även antitankgranater, luftvärnsmissiler och småkalibriga granatkastare.

Utöver det saknades allt: politisk strategi, militär strategi, kunnande, kommandostrukturer, samordning, logistik, fältsjukvård. De enda med militär erfarenhet var polis- och militärbefäl som avskedats ur de jugoslaviska styrkorna i början av 90-talet. De offensiva attackerna riktades i första hand mot den serbiska polisen, i andra hand mot albanska kollaboratörer. Den serbiska militären lämnades till stor del i fred, och den acceptansen var länge ömsesidig. UCK uppger också att de aldrig attackerat civila serber. Det lilla antalet attacker av det slaget som trots allt förekommit kan mycket väl ha utförts av enskilda eller grupper av albaner som inte är knutna till gerillan.

Strategin var alltså från början i stort sett terroristisk: attacker på polispatruller och polisstationer. Då det kom till öppen strid visade sig UCK:s svaghet tydligt: man utförde hellre heroiska frontalattacker och försvarade vägspråvar än utnyttjade sin rörlighet. Det lilla artilleri man hade fick inte understöd av handeldvapen, befälhavarna konkurrerade inte sällan med varandra.

UCK tog kontroll över stora landområden, men de var glest befolkade. Det enda försök som gjordes att inta en större stad, Orahovac, misslyckades kapitalt på grund av brister i planeringen och disciplinen. Gerillan finansieras genom en treprocentig skatt på kosovoalbaner som lever och arbetar utomlands. Dessutom får de stora frivilliga bidrag: vid ett enda tillfälle i år samlades så mycket som sju miljoner dollar in i Schweiz. Dock verkar den viktigaste inkomstkällan vara handel med heroin.

Narkotikan tillverkas i länderna kring Svarta havet och exporteras till Europa, och i viss utsträckning USA, genom Balkan.

Enligt Interpol 1997 hade kosovoalbaner kontroll över den största delen av heroinhandeln i Schweiz, Österrike, Belgien, Tyskland, Ungern, Tjeckien, Norge och Sverige. Även andra albaner är inblandade, fattigdomen bereder en god jordmån för såväl konsumenter som kurirer. Heroin är billigare än öl, och att smugla ett kilo över gränsen till Grekland ger en makedonsk alban motsvarande nio genomsnittliga årslöner, en alban från Albanien mer än 30. Genom Balkan slussas varje år knark för 400 miljarder dollar enligt Interpol. Parisbaserade *Geopolitical Drug Watch* uppger att UCK i mindre utsträckning själva exporterar droger; dels till Ryssland för att byta till sig vapen, dels till Västeuropa för att sälja. De stora pengarna får man in genom att beskatta de drokarteller som fanns redan innan kriget. UCK är inte ensamma i området om att blanda droger och politik i. En annan stor aktör på heroin- och haschmarknaden är enligt Drug Watch Zeljko Raznatovic, alias Arkan, ökad serbisk milisledare och krigsförbrytare. Pengar från heroinhandeln spelar stor roll för att finansiera både serbisk lobby i väst och politiker i Belgrad. Efter attacken på Orahovac slog den Jugoslaviska armén till brutalt mot UCK. Byar förstördes, framför allt för att skapa en buffertzona mot vapenflödet och träningslägren i Albanien, och 100 000 kosovoalbaner tvingades på flykten. Gerillan led avgörande nederlag men räddades än en gång av serbernas brutalitet.

Trycket från väst

Den nya flyktingvågen väckte västmakternas intresse. Från att ha varit minst sagt skeptisk till UCK James Jolly på USAs utrikesdepartement kallade Jugoslaviska arméns aktioner mot gerillan lagliga och legitima och tämligen likgiltiga till albanernas lidande övergick NATO till

att hota Milošević med bombningar, och på så sätt uppnåddes en vapenvila, övervakad av OSSE. UCK utnyttjade respiten till att organisera sina styrkor. Under sommaren 1998 skapades den nuvarande strukturen: kommandot lades hos en generalstab, och styrkorna delades in i sju operativa zoner. Generalstaben har 16 kända medlemmar, som var och en har ett speciellt ansvarsområde. Den mest inflytelserika är, enligt den amerikanska militärtidskriften *Jane's Intelligence Review*, Hashim Thaci, chef för det politiska direktoratet. Det operativa direktoratet är svagt, och det är okänt vem som leder det. Det gör att befälhavarna för de sju operativa zonerna fortfarande handlar ganska självständigt, även om samordning och disciplin blivit starkare. En utbildning på mellan fyra och sex veckor har införts, där före detta officerare i jugoslaviska armén lär ut taktik, logistik och människorätt, men en så kort utbildning gör antagligen mer för moralen än för kunskapsnivån. Med den OSSE-övervakade vapenvilan följde ett förslag om uppgörelse med serberna. Avtalet avvisades som inte ens värt att diskutera av UCK. I Rambouillet lades ett nytt förslag fram med större självstyre, Natoskydd för den albanska befolkningen och där gerillans styrkor skulle ställas under Natokommando. Också det avvisades av UCK, speciellt av Demaci som kallade det en kapitulation i utbyte mot illusioner och tomma löften.

Trycket på UCK att acceptera avtalet blev dock hårt, och till slut segrade den mer västvänliga linjen. Demaci avgick ur ledningen. Stödet från Nato hade ett mycket bestämt villkor: UCK fick inte på egen hand dra nytta av Natos aktioner. Frågan är om den överhuvudtaget skulle kunnat göra det. Inte ens med de nuvarande flygbombningarna från Natos sida vinner gerillan några större segrar över den serbiska armén, snarare har den tryckts tillbaka ytterligare. Stöd från väst har varit den viktigaste ingrediensen i UCKs strategi, åtminstone sedan tidigt i höstas. Delar av kärnan i UCK har rötter som går tillbaka till det stalinistiskt influerade motståndet i Kosovo på 80-talet, på den tiden med starka band till diktaturen i Albanien. Idag är man mycket långt från någon sorts kommunistisk ståndpunkt, UCKs representant i Sverige, skriver i ett pressmeddelande daterat 23 april i år att ingen del av gerillan kan kallas röd. Den är helt inriktad på samarbete med väst och målet är att skapa ett fritt demokratiskt Kosovo.

Gerillan säger sig vara opolitisk, men det är mycket tveksamt. Den 16 oktober antogs en politisk deklaration (nummer 14) som bland annat innehåller detta: UCK utropar sig som den som ska föra de internationella förhandlingarna för albanernas räkning, vilket de senare fick. Ingen ska få inta en ledande ställning utan generalstabens godkännande. Alla politiska krafter ska sluta bilda små obetydliga grupper och istället delta i upprättande av lagliga institutioner i Kosova under Demaci. Media ska informera korrekt och snabbt och arbeta för landets frigörelse, Informationsdirektoratet kommer att visa både inhemsk och utländsk media UCKs hjältemodiga kamp och serbernas förstörelse och massakrer. UCK uppmanar alla partier i Albanien att bilägga sina åsiktsskillnader. UCK begär nationell enighet på det politiska, nationella, professionella, materiella, sociala och moraliska planet. UCK erbjuder sitt stöd till Natos arbete för att upprätta fred, frihet och demokrati över allt där så behövs. Det är ett kort program, nio punkter, men den logiska följderna är snarare uppkomsten av en diktatur än en demokratisk utveckling, speciellt givet att det från första början var en del av gerillans verksamhet att överfalla och döda de albaner som samarbetade med serberna eller den jugoslaviska statens institutioner.

Resultatet av Natos bombningar kan i praktiken komma att bli först en folkfördrivning och sedan en narkodollarfinansierad diktatur i Pristina.

Källor:

What is the KLA? *Green Left Weekly* 21 april 1999

KLA linked to enormous heroine trade. *San Francisco Chronicle* 5 maj 1999

The KLA: braced to defend and control. *Jane's Intelligence Review* april 1999

KLA political declarations 8,9 och 14-20 *Geopolitical Drug Report* 1997 och 1998

För andra aspekter på Jugoslaviens dödskamp, se följande artiklar:

[Fem frågor om den jugoslaviska modellen](#). Av Catherine Samary (historisk bakgrund till sammanbrottet och dess konsekvenser).

[Det humanitära misslyckandet i Kosovo – varför FN-chefen Kouchner stack](#), av Paul Vanden Bavière.

[Natos politik efter bomberna över Jugoslavien](#), av Harry Mol.

I Balkan-krigens spår följde en lång rad debatter (bl a i tidskriften *Röda Rummet*, se [Debatt om Kosovo](#)) och konflikter, den mest kända är den infekterade Ordfrontstriden.